

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI-ORSZÁGOS- KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1903. ÉV II. NEGYEDÉBEN.

A *nyomtatványok osztályának* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2710 db., ajándék útján 189 db., vásárlás útján 186 db., áttétel útján 7 db., vagyis összesen 3092 db. nyomtatvánnyal szaporodott. Ezen felül köteles példány címén beérkezett: gyászjelentés 1414 db., perirat 12 db., püspöki körlevél 106 db., alapszabály 168 db., zárszámadás 1030 db., falragasz 784 db., színlap 2550 db., műsor 334 db., hivatalos irat 205 db., vegyes 398 db., összesen 7001 db. apró nyomtatvány.

Vételre fordítottatott 2171 korona 39 fillér, 226 frank 25 centim 44 lira, 8 márka 80 pfennig.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a könyvtárnak anyagát: Balló István Csik-Somlyó, Magyar kir. Belügyminiszter, Biedermann Rezső báró Szentegát, Bubicz Zsigmond Kassa (2 db.), Budapesti Gyorsíró-egylet, Budapesti kir. orvos-egylet, Butt F. William Milwaukee, John Crerar Chicago, Délmagyarországi tört. és régészeti társulat Temesvár, Dunamelléki ev. ref. Püspök (2 db.), Fellegi Viktor (4 db.), Földművelésügyi m. kir. Miniszter (5 db.), Fraknoi Vilmos (5 db.), Gohl Ödön (17 db.), Haller Gusztáv Páris (2 db.), Handelsministerium Wien (2 db.), Hornig Károly báró Veszprém, Horváth Béla Zombor, Horváth Ödön Eperjes, Kaiserliche Akademie des Wissenschaften Wien (4 db.), Kaiserliche Akademie der Wissenschaften Krakau (2 db.), Kereskedelmi m. kir. Miniszter, Klemm Georg Berlin, Kollányi Ferencz, Kovács Sándor Temesvár, Magyar Jogász-egylet, Magyar kir. Országos Levéltár (12 db.), Magyar kir. meteor. és földmagn. intézet Ó-Gyalla, Magyar Nemzeti Múzeum irodája (3 db.), Magyar Tudományos Akadémia (11 db.), Márki Sándor Kolozsvár, Matica Srpska Ujvidék (4 db.), Matrone J. Boscotrecase, Miskolczi

Keresk. és Iparkamara (2 db.), Musée National Amsterdam, Museum of Fine Arts Boston, Múzeumok és könyvtárak országos Főfelügyelősége (2 db.), Olschi L. S. Firenze, Orczy Béla báró Bécs (40 db.), Osztrák földművelésügyi miniszterium, Pozsonyi orvos- és term.-társulat, Protestans Országos Árva-egylet, Rác Béla Szerep (13 db.), Raffay Ferencz Eperjes (3 db.), Réthy László (2 db.), Ritvay Jenő (3 db.), Schönherr Gyula, Schulek Vilmos, Statist. Central-Commission Wien (2 db.), Szabó Ervin (3 db.), Szalay Imre (2 db.), Szirmay Balamér (4 db.), Upsalai egyet. könyvtár (3 db.), Zarándy A. Gáspár.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Seneca, Insignes ac elegantissimae sententiae. Coronae 1555. (25 kor.) 2. Korenus, Payss. Csiki klastrom 1682. 3. Illyés I., Soltári énekek. Nagyszombat 1692. 4. B. Georgiewiz. De Turcorum moribus. Parisiis, 1568. (75 frank.) 5. A. Dudits. Dionysii Halicarnassei de Thucydidis Historiarum iudicium. Venetiis, 1560. (40'50 korona.) 6. Nos Franciscus II. (Rákóczy) hadi regulamentum. Kolozsvár, 1707. 7. Nos S. C. Raeque M. Camerarius kegyelmi potens. Cassoviae, 1673. 8. Leepes Balint, Az halandó emberi nemzetnek fenyves tükörö. Praga, 1616. 9. Fabricius P., Anleitung zum Brauch des verneuten Calenders. Wien, 1583. (45'15 korona.) 10. Neubarth I., Új és Ó kalendarium 1683. évre. Lötse. (Ismeretlen változata az ezen évi kalendariumnak.) 11. Epistolae Jacobi Piccolomini. Mediolani, 1506. (151 frank 25 cent.)

A könyvtár helyiségeiben 5152 egyén 12930 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 722 egyén 993 kötetet használt.

A lefolyt évnegyedben 1102 munka osztályoztatott, melyekről összesen 1398 czédula készítettett. Kötés alá készítettett 404 munka 566 kötetben. A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe a negyedév folyamán 498 csomag érkezett; ugyaninnen 500 levél expediáltatott, a miből 107 reklamáczió volt. Az 1897. évi XLI. törvénycikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosok ellen peres eljárás megindítása 21 esetben kéretett.

II.

A *kézirattár* 24 kézirattal, 21 irodalmi analectával, 120 irodalmi levéllel és 92 fényképpel gyarapodott.

Vételre 835'6 korona és 414 lira fordítatott.

Ajándékozó ezen évnegyedben csak egy volt: Kazinczy Arthur, a ki Petőfi Sándornak Kazinczy Gáborhoz írott verses levelével gyarapította a Petőfi-kéziratok gazdag múzeumi gyűjteményét. A szerzemények nevezetesebb darabjai gyanánt felemlíthetők: Vörösmarty »Országház«, Tompa »Hajnalka«, Lenau »Die Bauern am Tissastrand« című költeményének eredeti kézírata s István nádor »Abschiedsgruss an Ofen und Pest«

czímű költeményének két sajátkezű másolata, Thordai János XVI. századi Epictet-fordítása, Bomelius Tamás »Statuta iurium municipalium Saxonum in Transsilvania« című művének XVII. századi másolata és Davanzati »Vampiri« című 1741-ben írott magyar vonatkozású olasz műve. Az irodalmi levelek tára ezúttal Arany János, Kazinczy Ferencz, Fáy András, Br. Eötvös József, Gr. Majláth József, Gaal György, Döbrentei, Fessler, Endlicher, Markó Károly, Pyrker, Görög Demeter, Hunfalvy Pál, Pulszky Ferencz és több újabbkori író leveleivel gyarapodott. E gyarapodás legnagyobb részben a Gilhofer és Ranschburg bécsi cég által rendezett Folliot-Crenneville-féle árverésen, továbbá a gr. Wimpffen-féle gyűjtemény gráci árverésén szereztetett meg.

A negyedévi szerzemények feldolgozásán kívül folytattattott a levelestár betűrendes átalakítása, rendeztettek az Országgyűlési Tudósítások s Gyurikovits György hagyatékának oklevél- és másolatgyűjteményéből egy külön Gyurikovits-tár szerkesztetett.

Az évnegyed folyamán 110 kutató 532 kéziratot használt.

III.

A *hírlap-könyvtár* gyarapodása: Köteles példányokból 676 évf. 22206 szám, (ezek közül számonként 5003 szám), ajándék 4 évf. 584 szám vásárlás 4 évf. 185 szám, összesen 684 évf. 22975 szám.

Ajándékok: A mexikói kormánytól Diario Official 1901., 1902., Gohl Ödöntől Iskolai Kis tükör 1864—65.

A könyvtárban 460 olvasó 1372 kötetet, házon kívül 20 olvasó 95 kötetet, összesen 480 olvasó 1467 kötet hírlapot használt.

Czéduláztatott 73 hírlap és 792 évfolyam, átnézetett 681 évfolyam 22975 száma, könyvkötőnek átadatott 463 hírlap kötés végett.

A köteles példányok, melyek a kimutatással (csomagokban) beérkeztek, a gyarapodási könyvbe irattak és a nyilvántartási lapokra vezettettek; ezeken kívül a számokban beérkezett hírlapok is összegezve hetenként beirattak, betűrendbe osztályoztattak és elhelyeztettek. A csomagküldeményekben hiányzó hírlapszámok azonnal reklamáztattak és ezek is följegyeztettek.

IV.

A *levéltár* a lefolyt évnegyedben ajándék útján 2165 irat és 3 fényképpel, vétel útján 738 db. irattal, letétemény útján 1870 db. irattal, összesen tehát 4778 darabbal gyarapodott.

Vételre fordítottatott 1630 korona 74 fillér.

A törzsanyag gyarapodásából a középkori iratok csoportjára

41, az ujabbkori iratokéra 2799, a nemesi iratokra 12, az 1848/49-es gyűjteményre 43, a czéhiratok csoportjára 13 db. esik.

Ajándékaikkal Kolosy István cs. és k. kamarás, huszárszázados, Éder Pál, Trebitsch Ignác a földhitelintézet h. igazgatója, Sütő Áron ev. ref. lelkész és Dr. Récsey Viktor pannonhalmi főkönyvtárnok gyarapították gyűjteményünket.

A törzsanyag gyarapodásából a bécsi Gilhofer és Ranschburg czég útján a Folliot-Crenneville gyűjtemény árverése alkalmából szerzett gyűjteménynek egyes darabjai érdemelnek említést, egy Erzsébet királyné, Károly Lajos főherczeg egy gyermekkori, Hermina főherczegnő, József nádor leányának, és Miksa főherczeg, a későbbi mexikói császár 1—1 levele, melyek az uralkodó ház tagjaitól való leveleinket egészítik ki. Hasonlóképen nagybecsű, 239 darabból álló okiratgyűjtemény szereztetett meg a gr. Wimpffen-féle gyűjtemény gráci árvereztetésén. Említést érdemel továbbá egy 32 darabból álló szerzemény, mely XIV. és XV. századból származó okleveleket tartalmaz.

A nemesi iratok új gyarapodása a következő: 1. 1612. január 3. Bécs. II. Mátyás czímereslevele Bella Gáspár részére. 2. 1627. szeptember 19. Bécs. II. Ferdinand czímereslevele Eperjesi Márton részére, a pozsonyi kaptalannak 1755. april 15-én kelt hiteles átiratában. 3. 1633. deczember 12. Bécs. II. Ferdinand czímereslevele Coller Kristóf részére, 1733. július 8-án kelt hiteles másolatban (a Bartal-család levéltárában). 4. 1641. márczius 13. Regensburg. III. Ferdinánd czímereslevele Kisfaludy Mihály és György részére, 1792. május 31-én kelt hiteles másolatban (a Kisfaludy-család levéltárában). 5. 1646. október 19. Pozsony. III. Ferdinánd czímereslevele Kovachich Miklós és társai részére. 6. 1649. május 29. Pozsony. III. Ferdinánd czímereslevele Némethfalusy másképp Szily György részére. 7. 1806. márczius 10. Kraszna vármegyének kiadványa a Sopronyi Ferencz nemessége ügyében tartott tanukihallgatásról. 8. 1820 szeptember 18. Veszprém vármegye nemesi bizonyítványa Gyurcsánszky János részére. 9. 1825 szeptember 16. Kraszna vm. bizonságlevele Soproni Éder György nemességéről. 10. 1825 deczember 19. Kivonat Bihar vármegye jegyzőkönyvéből Éder György nemesi bizonyítványának elfogadásáról. 11. 1834 november 10. Vas vm. nemesi bizonságlevele Boda Antal részére. 12. 1835 augusztus 31. Vas vármegye nemesi bizonságlevele Boda András részére.

Az örök letéteményül elhelyezett családi levéltárak csoportja ujabban a Kisfaludy család idősebb ágának levéltárával és a Bartal család levéltárával gyarapodott. Előbbit néhai Kisfaludy Árpád Béla örököseinek nevében Kisfaludy Zs. Lajos, utóbbit Bartal Béla cs. és k. kamarás letéteményezte. E két

levéltárral a családi letétemények száma 59-re emelkedett, miután a Kisfaludy levéltár a családnak már régebben letéteményezett másik levéltárának kiegészítésekép helyeztetett el. Gyarapodott azonkívül a régebbi levéltárak közül a gr. Széchényi család levéltára 27 db., és a Kvassay család levéltára 1 db. irattal.

Jelentőségre nézve első helyen a Kisfaludy család levéltára áll, melynek állományáról az alábbi statistika számol be. A középkori dúsgazdag anyagnak legérdekesebb darabja II. (Kis) Károly királynak egy 1386 évi oklevele, mely elsőrangú ritkaság, Károly királytól ugyanis eddig csak 3 eredeti oklevelet ismerünk, kettő a m. k. országos levéltárban van. A levéltárral egyes irodalmi emlékek is kerültek a Múzeumba, melyek a kéziratárba fognak áttétetni, így a Himfy dalainak szerző kézírásával másolt példánya.

A lefolyt évnegyedben 29 kutató 5250 db. iratot használt, kikölcsondított 12 térítvényre 86 db. irat és 1 db. galvanoplast. pecsétlenyomat.

Az új szerzemények feldolgozása és a végleges növedéki napló vezetésén kívül a családi levéltárak újabb gyarapodásai kerültek feldolgozás alá. A középkori iratok czédulázása a lefolyt negyedben szünetelt, mert az újabb szerzemények közül a Kolosy-féle 2160 dbot kitevő gyűjtemény rendezése foglalta le az idő legnagyobb részét. Ehhez járult még az a körülmény is, hogy a levéltár tisztviselői közül dr. Schönherr Gyula igazgató-őr levéltárnok f. évi június hó 1-én rendkívüli, Kováts László segédőr pedig már május 16-án hat heti rendes szabadságra ment, mi által a munkaerők száma is megcsappant.

A családi letétemények közül a gróf Bethlen család marosvásárhelyi levéltára lajstromozatlan részének kimutatása elkészült. E szerint a levéltár e része 23 db. XVIII. századbéli és 5676 db. XIX. sz. iratot, összesen tehát 5699 dbot foglal magában. Befejezést nyert a báró Bánffy levéltár rendezése is, e levéltár 4 db. XIV., 3 db. XV., 5 db. XVI. századbéli eredeti irat és 1 középkori oklevél másolatán kívül, 296 db. XVI.; 534 db. XVII., 1665 db. XVIII., 1709 db. XIX. századi iratot, 4 db. elenchust, 2 db. genealogiát és 3 db. rajzot, összesen tehát 3245 dbot tartalmaz. A Kisfaludy és a Bartal családok levéltára szintén rendeztetett. A Kisfaludy levéltár 9 db. XIII., 130 db. XIV., 158 db. XV., 72 db. XVI. századbéli, összesen tehát 369 db. eredeti középkori oklevelet, 27 db. középkori oklevél másolatot, 78 db. mohácsi vész utáni XVI. századbéli, 165 db. XVII., 179 db. XVIII., 941 db. XIX. századbéli iratot, 2 db. elenchust és 4 db. genealogiát, összesen tehát 1765 dbot tartalmaz. A Bartal család levéltára 1 db. XIII., 1 db. XIV., 2 db. XV. századbéli eredeti oklevelet, 9 db. középkori oklevélmásolatot, 1 db. XVI., 6 db. XVII., 40 db. XVIII., 10 db. XIX.

sz. iratot, 4 db. elenchust és 4 db. genealogiát, összesen tehát 77 db. iratot tartalmaz. Megkezdett a Szerdahelyi család levéltárának rendezése, de e munka a Kisfaludy és Bartal levéltárak rendezése miatt félbehagyatott. A Szent-Ivány család levéltáráról készített lajstrom revideálása 1816-ig haladt előre.

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYLET KÖNYVTÁRA AZ 1902-İK ÉVBEN.

Az Erdélyi Múzeum-egylet 1903. évi május hó 21-ikén tartott közgyűlésén dr. *Erdélyi Pál* könyvtári igazgató a következő jelentésben ismertette a könyvtár állapotát az 1902-ik évben:

Tisztelt Közgyűlés! Az elmúlt 1902. évről szóló jelentésem két irányban fog tájékoztatni. Beszámolok 1. arról, hogy mint gyarapodtunk és mint dolgoztunk a mindennapi szükség és forgalom érdekében és 2. arról, hogy mit tettünk a mult tapasztalásain okulva, a jövőendő biztosítására és arra, hogy a czimünkben megnevezett fogalomnak testet adjunk és azt tartalommal lássuk el.

A gyarapodás mérlegét a következő adatok tüntetik föl: 1902. évben vásárlás útján szereztünk 461 köt., 1902. évben köteles példányban bekebeleztünk 2586 köt., 1902. évben ajándékba kaptunk 1907 köt. és pedig, az utolsó tétel részletezéseül: ajándékok 1265 mű, 1636 köt., ill. füz.; cserében *a*) a bölcs. stb. szakosztálytól 9 mű, 44 köt., ill. füz., *b*) az orv. term.-t. szakosztálytól 35 mű, 222 köt., ill. füz., *c*) alkalmi cserében 3 mű, 5 köt., ill. füz., együtt 1907 füzet, végső összegül az egész év gyarapodása 2985 mű, 4954 köt., ill. füzet.

Pénzünk az idén is kevés volt, nem is nagyon vásárolhattunk. Javadalmamat még nyomja az 1901. évi kölcsön, melyet az idén is rendesen törlesztettem, mely után az 5°/_o-os kamatot az idén is fizettem. Javadalmam második fele és pedig a nagyobb fele, le van kötve a folytatásos és gyűjteményes művek beszerzésére, a szabadon maradó rész pedig oly kicsiny, hogy abból alig gondolhatok rendszeres vásárlásra, az anyagnak öntudatos kiegészítésére és a gyűjteménynek szükséges fejlesztésére. Ha mégis valamivel kedvezőbb az idei vásárlások mértéke, legalább adatai szerint, annak az az oka, hogy hirlapgyűjteményünk kiegészítésére alkalmas vásárt tudtam csapni, megvevén ama makulatura gyanánt kiselejtezett hirlapokat, a melyeket a Kaszinó eladott. Megvettem másod kézből és természetesen nem makulatura árban. Kénytelen voltam azonban elereszteni egy hosszú sorát a vételre felejánlott könyvtári daraboknak, mert pénzem nem volt. Ezt csak azért említem meg, nehogy esetleg szememre hányhassák, hogy nem volt érzékem a fölajánlott tárgyak bece iránt. Itt, a nyilvánosság előtt kell már előre megtennem azt